

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1994 m. spalio mėn. 15 / October 15, 1994

Nr. 201(36)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Pasiturintys tarp beturčių ir turtuolių

Šių metų liepos mėnesį Prancūzijos Rivjeroje, Cannes mieste, Carlton-Intercontinental viešbutyje, už vidutinio dydžio kambarį su vaizdu į jūrą reikėjo mokėti 700 JAV dolerių už naktį. Viešbučio paplūdimys (pliažas) buvo pilnas kėdžių ir mėlyna-balta spalvos lietsargių. Joms rezervacijas sunku buvo gauti, nors į jas teisę turėjo tik viešbučio svečiai. Nuoma už kėdę buvo 32 doleriai dienai. Europoje dar recesija, bet turtuoliui lieka pinigų ištaigingoms atostogoms, iškilmingoms vestuvėms, brangiems restoranams ir kitokiai prabangai. Pasaulinė ar vietinė ekonominė padėtis jų beveik neličia.

Kiti Vakarų europiečiai – pasiturintys – šiais metais džiaugėsi geru Rivjeros oru ir apspito visus Viduržemio jūros atostogų paplūdimius, bet jau treči metai susilaiko nuo didesnių išlaidų atostogų metu. Pasilikti jiems nerimas dėl pajamų, algų, viršvalandžių, neįmokėtų vasarviečių ir kylančių visur kainų. Tai vidurinė Europos klasė, kuri gali pasirinkti, kur atostogaus, nors daugiausia kukliai, o ne prabangiai praleidžia savo laisvalaikį užsienyje. Antra vertus, pasiturintys Europoje ar Amerikoje, toks yra nepaprastas turtuolių daugelyje vargingų kraštų. Kur mažiausia beturčių, laikome, kad ten esąs patraukliausias ekonominis gyvenimas. Pavyzdžiui, nepaisant plačios pasiturinčių vidurinės klasės, Amerika turi daugiau beturčių negu Šiaurės Vakarų Europa. Medžiaginė gerovė, žinoma, laimės neužtikrina. Yra labai daug pramogų, užsiėmimų ir kultūrinių laisvalaikio, nereikalaujančių didelių išlaidų, bet laisvės pasirinkti ir padėti vis tiek yra surišta su geromis pajamomis. Bent materialiai vertinant, tie kraštai, kurie turi didžiausią procentą pasiturinčių – vidurinės klasės žmonių yra laikomi geriausiai besiverčiančiomis šalimis.

Didžiama moralistų, filosofų, sociologų ar net teologų, tvirtina, kad turtuolių iš viso nereikia pasaulyje. Sutikime, kad taip. Problema yra ta, kad iš kai kurių pasiturinčių atsiranda turtuoliai, kurie savo sugebėjimu sukuria pramonės ir paslaugų naujas bendroves, naudingas žmonijai. Be galimybės praturtėti, atrodo, neatsirastų užtektinai žmonių,

kurie tiek dirbtų ir rizikuotų, kad pradėti projektai klestėtų. Statistiškai galima apskaičiuoti, jog padalinus visų turtuolių nuosavybės tarp pasaulio beturčių, pastarųjų ekonominę padėtį beveik nepagerintume. Atimtume pasiturintiems tik norą pasiaukoti dėl savo idėjų įkūnijimo. Žinoma, ne visa medžiaginė pažanga tinka žmonijai.

Pasižiūrėję į pasaulio ne tiek beturčių, kiek badaujančių veidus laikraščiuose ar televizijoje, pagalvojame, kodėl kai kurie kraštai turi perteklių, o kituose yra badas. Daugelyje jų nėra geros politinės ir ekonominės sistemos. Pavyzdžiui, į kai kuriuos Afrikos kraštus kelerius metus buvo gabenama tiek maisto paramos, kad vietiniams ūkininkams neapsimokėjo dirbti savo laukuose. Somalijoje matome, kaip vietiniai vienas kitą išnaudoja, kad irgi beturčiuose kraštuose priveda kartais prie bado. Visoje Afrikoje europiečiai mėgino per pastarąjį pusšimtį metų, jos kraštams atgavus nepriklausomybę, ten puoselėti socialistinį kolektyvizmą su komandine ekonomika. Tokių idėjų rezultatai tikrai prasti, bet nuo jų dar neatsisakoma. Tada jiems reikia apeliuoti į Vakarus, atsikreipti į pasiturinčių kraštų jautrią sąžinę, kad būtų ir toliau duodama išmaldai, užuot pakeisti savąją valdymosi ir krašto ūkio sistemą. Jau kuris laikas matyti, kad turtingieji kraštai greičiau turtėja, o beturčiai pamažiau. Sakoma, kad turtingieji turi padėti atsilikusiesiems, bet neužtektinai pakartojamas reikalas keisti vietines sistemas.

Dar ilgokai pasaulis turės daugiau beturčių nei pasiturinčių kraštų, nes valdymosi sistemos tik pamažu keičiasi. Kur jos keičiasi, kaip Lotynų Amerikoje, kurie turi didžiausią procentą pasiturinčių – vidurinės klasės žmonių yra laikomi geriausiai besiverčiančiomis šalimis.

Turime Lietuvoje aibę turtuolių, kurie statosi ar jau yra pasistatę ištaigingas rezidencijas ir yra uždirbę daug pinigų. Nemažai jų pinigus laiko užsienyje, nes ten saugiau, mažesni mokesčiai, o Lietuvoje investavimo galimybės prastos. Nesant sąlygų geriems investavimams, beveik visur turtuolių pinigai pasilieka užsienyje. Skelbiama, kad Argentinos piliečiai turi apie 40,000

milijonų (40 milijonų) JAV dolerių užsienyje, Brazilijos apie 50 milijonų, o Meksikos apie 100 milijonų. Spėjama, kad Rusijos piliečiai turi jau apie 30 milijonų dolerių užsienyje. Tas pinigas jau grįžta atgal į Meksiką ir Argentina kaip investicijos. Gal kitais metais jis bus matyti ir Brazilijoje. Nežinia, kada rusai norės rimtai pradėti savo užsienio pinigų naudoti vietiniams projektams.

Kad ir pinigingi tie mūsiečiai, bet papratę gauti didelius uždarbius prekiaudami, nemato dar gerų galimybių pelningai investuoti Lietuvoje. Kita priežastis to kapitalo nesugrįžimui yra ta, kad daug siūlomų projektų Lietuvoje yra kaip tie muilo burbulai, kurie, atsimušę į kietą realybę, sprogsta. Panašius projektus projektelius iš Lietuvos siūlo ir užjūriečiams lietuviams bei kitataučiams. Lietuvos valdžia nesugeba įrodyti, kad sąlygos šalyje investuoti yra vertos, nes jos iš tikrųjų ir nėra geros. Mūsų turtuoliai būtų pirmieji, kurie pasinaudotų, jei situacija būtų gera. Pasikeitus padėčiai Argentinoje ir Meksikoje, vietinių kapitalas grįžo kartu su užsieniečių pinigais, nes visi pamatė, kad sąlygos yra geros.

Užtat pagarba tiems pramonėje ir prekyboje, kurie, nepaisant didžiųjų kliūčių ir labai prasto ekonomijai valdžios nusiteikimo, mėgina daryti ką gali, kad progresuotų. Jie sudaro tas retas išimtis, kur verta investuoti iš užsienio, nes patys kaupia nedidelį savo kapitalą ir imasi našios gamybos arba pelningos paslaugos.

Mūsų svarstymuose reikia grįžti prie pasiturinčiųjų – prie vidurinės klasės, kurios augimas labiausiai parodo šalies ekonominę gerovę. Galvodami apie Lietuvą, galime prisiminti kai kur teigimą, kad vidurinioji klasė turėtų būti apatįstama, ne pagal tai, kiek individualiai jos nariai uždirba, bet kaip jie išleidžia savo uždarbi. Pavyzdžiui, Amerikoje fabriko darbininkas, uždirbantis net daugiau už mokytoją, užsiskays alaus, ne vyno arba važiuos tik maudytis, o ne į New Yorką lankyti muziejų. Mokytojas išleis daug daugiau pinigų eiti į teatrą ar knygoms pirkti. Žodžiu, pajamos dar nenusako vidurinės klasės elgsenos ir papročių. Nuo jos priklauso nemaža rinkos dalis ir kultūrinis gyvenimas.

Užtat Lietuvoje turime didį paradoksą. Pagal išsilavinimą, pomėgius, apsiirgimą, kultūrinius reikalavimus, mes turime nemažą vidurinę klasę, kuri tačiau uždirba šiandien tiek, kiek beturčiai. Juos turėtume vadinti pasiturinčiais, nors tas turtas dvasinis, o ne medžiaginis. Kad mūsų pasiturinčiųjų gretos pradėtų siekti Vakarų Europos lygį su geresnėmis įplaukomis, reikia tik jų noro ir sąlygų. Tik kas dirba ir stengiasi, turėtų turėti galimybę gerai uždirbti, o valdžios pareiga sudaryti tam sąlygas. Tikrai ne-

Pranas Domšaitis

Pagarbinimas, 1926

Pranas Domšaitis

Begimas į Egiptą, 1918

„Aš visada kelyje...“

INGRIDA KORSAKAITĖ

Apie dailininką Praną Domšaitį (1880-1965), po Pirmojo pasaulinio karo pagarsėjusį Vokietijoje, po Antrojo tolinojo Pietų Afrikos Respublikoje, lietuvių visuomenė plačiai sužinojo tik pastaraisiais dešimtmečiais, kai į jos globą pateko didžioji dalis įžymaus tautiečio kūrybos palikimo. Jis pats nesulaukė šito mero, nors laikė save lietuviu ir daugiapais pamatomais šiais siejosi su Lietuva. Gimes Mažosios Lietuvos kaime, kurio pavadinimas jau buvo suvokietintas, būsimasis dailininkas metrikuose irgi buvo įrašytas vokiškai – Franz Domšcheit. Taip ir joje į vokiečių dailės istoriją, nors antroje gyvenimo pusėje kūrinius jau pasirašinėjo lietuviškai. Likimo vingių gėmamas vis toliau nuo gimtųjų vietų, Domšaitis visą gyvenimą veržėsi

malonu matyti, kai visokios mūsų valdžios negali atsikabinti nuo komandinės ekonomikos galvavimo ir vengia išnaudoti ta Lietuvos turtą – išsilavinusį pilietį – ir jam padėti tapti tikru pasiturinčiu vidurinės klasės europiečiu.

Vyriausybė turi tik tiek ir tokius pinigus, kuriuos ji surenka iš savo piliečių. Mūsų tautiečiai, kurie reikalauja „Darbo! Duonos! Teisingumo! įvairiose demonstracijose mūsų miestuose, turi pirma prisiminti, kad jei jų kaimynystėje nesistiegs naujos pramonės ir nesikeis senosios, valdžia nieko gero negalės duoti. Ji tik išdalyja vergingą išmaldą iš pinigų, kuriuos surenka iš vos besilaikančios pramonės ir verslų. Biurokratija ne gamina, bet už savo paslaugą suvalgo dalį visų pajamų. Iš jos tikėtis, kad pakiltų gamyba ar steigstųsi verslai, netikslu. Ji gali mums padėti pasirūpinti kaimynu, kuris yra pakliuvęs į nedalią ir išlaikyti viešąsias paslaugas, bet gamybos

progresas prasidės tik tada, kada tūkstančiai mūsiečių imsis pelningos veiklos. Kada fabrikai norės ir turės galimybę keistis su pritrauktu kapitalu.

Nesuprantama yra užtat politikoje ir pramonėje vadovaujama žmonių stygius atsakomybės jausmo dėl šitos apgailėtinos padėties. Nepadedama mums ir daugelio įsivaizdavimas, kad valdžia gali ir turi mums gerą gyvenimą dovanoti. Tokie pasauležiūrai jau neseniai bankrutavo. Kaip galima, kad dėl vyraujančių klaidingų ekonominiais klausimais nusiteikimų Lietuvoje tiek žmonių yra pasmerkti be reikalo varginiai gyventi, kada geros galimybės turėtų būti prieš akis ne vienam. Turėtume reikalauti iš savo tautos vadų tiek politikoje, tiek ekonomijos sektoriuose, kad galų gale susiimtų ir greit pradėtų drastiškai keisti mūsų veiklos būdus, kad nepalikume vien beturčių su keliais turtuoliais.

Jonas Pabedinskas

visada išlikęs imliu ir atviru tarp tautiniam veiksmams. Vis dėlto jis išsaugojo stiprų tautinį tapatumą ir viename laiske apie savo gimines kilmę rašė: „Tačiau lietuviškas kraujas nemeluoja, lygiai kaip ir mano paveikslai yra taip pat tikrai lietuviški.“ Šiam tapatumui išsakyti turėjo reikšmės ta aplinkybė, kad iki 27 metų Domšaitis gyveno gimtinėje, kur pradėjo savo kūrybinę veiklą kaip savamokslis menininkas, drauge padėdamas tėvui ūkininkauti. Jis tapė kruopynų gamtovaizdžiu, ir su juo suaugusius paprastus kaimo žmones, naminius galvijus. Išlikęs pirmasis Domšaitis peizažas „Pavasaris“ (1905) žavi nuosirdžia, autodiaktams būdinga gamtos pagava. Jau šiame kukliame mėgėjiškame kūrinyje atsiveria lygumų toliai (jie traukė dailininkų visą gyvenimą), o pelkes su varlinėjančiais gandrais akivaizdžiai atsispiindi padangės šviesa. Tokie ilgesingai, lyriškai nuotaika, įkvėpta gimtinės peizažo, formavo emocinį dailininko santykį su pasauliu.

Žymaus vokiečių dailininko Max Liebermann rūpestiu Domšaitis buvo priimtas į Karaliaučiaus meno akademiją, kurioje mokėsi trejus metus. Joje tuo metu vyravo gana konservatyvi akademiška atmosfera, nors ir drumstama gaivesniu impresionizmo bei secesijos vėju. Žymiai didesnį poveikį jaunajam tapytojui turėjo studijos pas Lovis Corinth Berlyne, kur sklaidėsi avangardistinės to meto srovės, būrėsi žymiausi vokiečių ekspresionizmo meistrai. Ilgainiui pats Corinth nuo impresionizmo vis labiau linko prie ekspresionizmo, šia linkme pakreipęs ir savąjį mokinių. Kūrybinio kelio pradžioje Domšaitiui turėjo įtakos ir kiti vokiečių dailininkai – Kaethe Kollwitz, Emil Nolde ir Ludwig Kirchner. Ypač stiprų įspūdį jam padarė apsilankymas pas Edvard Munch Norvegijoje. Šis menin-

kas dar labiau pagilino tvirtėjančią dvasinį Domšaitio kūrybos matmenį. Panašiai veiksė ir prancūzų ekspresionistas Georges Rouault, palikęs akivaizdų pėdsaką Domšaitio kūriniui, ypač religinės tematikos, stilistikoje.

Greta šių įžymių Europos dailės meistrų, prie kurių pritapo savita Domšaitio meninė individualybė, būtina paminėti ir liaudies kūrybą, kaip vieną iš lemiamų jo menini pasaulevaizdį formavusių veiksnių. Vaikystėje bei jaunystėje pats reikšė kaip savamokslis menininkas, ir vėliau jis liko neabejingas liaudies meistrų dirbiniams. Jo paveiksluose nesunkiai įžiūrėti sodrios žemaičių ir Mažosios Lietuvos audinių, skryninių tapybos spalvos. Religinėse jo drobėse juntamas naivus bažnytinio prakartelių (vertinga ju kolekcija pats buvo surinkęs Bavarijoje) šventumas. Domšaitis, kaip tikras ekspresionistas, liaudies ir primityviojo egzotiškų kraštų kūryboje matė didžias menines vertybes. Šiuo atžvilgiu jis turi bendrumo ir su lietuvių dailininkų grupuotės ARS kūryba, labiausiai jam giminingas dramatiškas Antano Samuolio lyrizmas. Dailėtyrininkų apskritai arsininkams taikomas lyrinio ekspresionizmo terminas gerai tinka ir Domšaitio stilistikai nusakyti. Ar tai tik nėra to paties tautinio tapatumo požymis? Šiaip ilgą laiką artimesnių ryšių su lietuvių dailininkais Domšaitis neturėjo. Prasilenkė jo kelias į amžininkais – Mikalojumi Konstantinu Čiurlioniu, Petru Kalpoku, Adomu Varnu, Antanu Žmuidzinavičiumi, kurie irgi mokėsi ar buvo Vakarų Europoje, o pasakui visi susibūrė į Lietuvių dailės draugiją, įkurtą 1907 metais Vilniuje. Vienintelis Vladas Eidukevičius, nors kiek jaunesnis, buvo jo geras pažįstamas. Matyt, abu suartino klajūniški polinkiai, nuolat vedžioję iš vieno Europos meno centro į kitą, begalinis pasišventimas kūrybai, galiausiai – dvasinga, stipraus kolorito tapyba. Ypač daug bendro poetiškuose Domšaitio ir Eidukevičiaus religinio turinio paveiksluose (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Pasiturintieji, beturčiai ir turtuoliai • Prano Domšaitio darbų parodos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont'e, proga • Antaną Paplauską-Ramūną prisimenant • Lietuvių fronto bičiulių studijų savaitė Dainavoje (2) • Aleksandro Radžiaus eilėraščiai • Los Angeles lietuvių mugėje

Nuostabus pedagogikos profesorius

Antano Paplauskos-Ramūno 20 metų mirties sukaktį minint

JONAS RAČKAUSKAS

Nors jau dvidešimt metų praėjo, bet iš atminties neišblėso to gegužės mėnesio dienos įspūdis. Keliolika tūkstančių studentų turinčiame Kanados sostinėje Ottawoje universitete atšauktos paskaitos. Šimtai togiomis apsilikusių profesorių vos tilpo universiteto bažnyčioje: jie atėjo atsisveikinti su per anksti į amžinybę iškeliauvusiu savo kolega. Taip buvo išreikšta pagarba ne tik Kanadoje, JAV, bet ir Europoje žinomam pedagogikos mokslininkui, pavergtos Lietuvos sūniui, profesorius Antanui Paplauskui-Ramūnui. Ottawa universiteto rektorius dr. R. Guindon sakė: „Daktaras Ramūnas yra senosios profesorių eruditų plejadės moliūgas. Dabar universitetui rengia specialistus labai kvalifikuotus tik vienoje siauroje žinių srityje.“ Profesoriaus Ramūno savitu stiliumi skaitomos paskaitos, dažnai iliustruojamos iš atminties cituojamomis ištraukomis ar deklamuojamais poezijos kūriniais, sutraukdavo daugybę studentų iš kitų fakultetų. Klausytojus žavėjo profesoriaus erudicija, skambanti išraiškinga kalba (jis buvo tarptautinės oratorių draugijos narys).

Traukė ir didžiojo pedagogo humanizmas. Jis tikėjo gėrio pergale prieš blogį žmogaus prigimtyje, todėl kiekvienam žmogui pabrėždavo tik geresius jo bruožus. Tai darydavo ir susitikdamas su įvairių rasų ar tautų atstovais, visad išskeldamas sektinus jo bruožus. Visos jo veiklos šūkis buvo išreikštas vienu lotynišku

Dr. Antanas Paplauskas-Ramūnas su prelatu Mykolu Krupavičium prieš daugelį metų.

žodžiu iš sv. Mišų maldos – „sursum“ (aukštyn). Kaip nurodo profesorius našlė dr. Marija Maškauskaitė-Paplauskienė, šį žodį, įgravinuotą jų vedybų žieduose, jis mėgo cituoti savo knygų ir rašinių pirmuosiuose puslapiuose. Šis šūkis jį keletą dvasinės aukštumos, į jėgų sritį. „Sursum“ reiškė kilti į aukštumas ir kiekvieną sutiktą žmogų pakelti, kad jis pakiltų taptu geresniu. Toks mano atmintyje išliko profesorius Ramūnas, o jo pedagogikos teiginiai yra ne tik mano darbų atrama.

Antanas Paplauskas gimė 1910 m. gruodžio 31 d. Akmenės kaime, Liubavo valsčiuje. Baigęs Marijampolės marijonų gimnaziją, 1930-35 metais Vytauto Didžiojo universitete studijavo kalbotyrą ir pedagogiką. Jau tada jis pasireiškė kaip sumanus organizatorius: trejus metus vadovavo studentų ateitininkų „Humanitas“ draugovei. Kauno visuomeninė liksiminta 1935 metais pedagogų studentų su rengta humanistine savaitė, užbaigta dideliu literatūros vakaru Valstybės teatre. Tarp vakaro da-

lyvių buvo didysis humanistas Vydūnas ir poetas Adomas Jakštas. Baigęs universitetą, Antanas Paplauskas-Ramūnas keletą metų mokytojavo Ukmergės, Klaipėdos, Vilkaviškio ir Kauno gimnazijose. Dėstė lotynų, vokiečių, prancūzų, rusų ir lietuvių kalbas, psichologiją, logiką, visuomenės ir politinius mokslus. Tačiau plačiau akirato filologą traukė pedagogikos mokslas. Atsisakęs Kybartų gimnazijos direktoriaus pareigų, 1943 metais išvyko į Vienos universitetą Austrijoje,

kur per aštuonis mėnesius parašė disertaciją „Pedagogikos esmė ir kryptys“. Apgynęs ją, 1944 m. balandžio 6 d., jis gavo filosofijos daktaro laipsnį ir buvo pakviestas ten pat dėstyti Pedagogikos fakultete.

Pasibaigus karui, studijas gilinoti Tuebingen'o, Muenchen'o ir Heidelberg'o universitetuose. Negalėdamas grįžti į okupuotą tėvynę, 1949 metų pavasarį atvyko į Montrealį ir greitai įsijungė į pedagoginę veiklą. Mokėdamas dvyliką kalbų, greitai susipažino su Kanados gyvenimu ir buvo pirmas iš lietuvių ateivių tuoj pat pradėjęs dirbti profesinį darbą. Tą pat rudenį emė dėstyti Montrealio universitete, o po metų persikėlė į Ottawą, kur iškūrė visam laikui ir jos universitete darbuos daugiau kaip du dešimtmečius. Kaip plačios erudicijos mokslininkas, jis įsijungė į naujų mokslo krypčių organizavimą, populiarino nuo studijų laikų pamėgtą lyginamąją kalbotyrą.

Labiausiai jį traukė lyginamoji pedagogika. Visa širdimi jis pasinėrė į dr. R. H. Shevenel 1954 metais pradėtą organizuoti Lyginamosios pedagogikos centro veiklą ir netrukus pradėjo šiam centrui vadovauti – dr. Antanas Paplauskas-Ramūnas buvo pirmasis jo direktorius. Naujajai mokslo šakai – lyginamajai pedagogikai – jis paskyrė visą savo tolimą gyvenimą. Minėtina jo dvejų metų (1957-1959) moksline kelionė, kurios metu jis populiarino lyginamąją pedagogiką ir rinko medžiagą jai. Aplankęs 36 valstybes, kaip poliglotos, profesorius skaitė paskaitas daugelyje universitetų (Amsterdam'o, Atėnų, Brno, Kopenhagos, Lisabonos, Madrido, Romos, Oslo, Pariziaus, Ženevos ir kt.). Taip jis pritraukė į savo Centrą studentus iš įvairių kraštų. Centre jie

buvo supažindinami su lyginamosios pedagogikos mokslininkų darbais, galėjo rengti filosofijos daktarato disertacijas. Profesoriaus Ramūno dėka, Lyginamosios pedagogikos centras tapo garsia mokslo institucija. Todel 1970 metais Ottawa buvo surengtas Pirmasis pasaulinis lyginamosios pedagogikos kongresas. Apibendrinus daugelio šalių pedagogikos tradicijas, Centre buvo suformuluoti svarbiausi lyginamosios pedagogikos principai: 1) auklėjimas ir jo tikslas turi būti suderinti su požiūriu į žmogų ir pasaulio kultūrą; 2) auklėjimas remiasi į žmogų, visuomenę, visatą ir Dievą.

Antanas Paplauskas-Ramūnas pedagogika suvokė kaip galimybių, vertybių ir meno mokslą, organizuotą žinių kaupimą pasaulio raidos dėsniams suprasti. Jaunosios kartos ugdymą jis laikė istoriniu vyksmu, kultūros mokslų ir sugebėjimų menu. Ugdyti jam reikė sužadinti pilninti ir be galo įvairų gyvenimą. Todel ugdymas turi būti gyvenimiškas ir kūrybiškas: jo galutinis tikslas sutampa su gyvenimo tikslu – „žmogaus ir visos kūrinijos susivienijimas su Dievu.“ Tos pedagoginės nuostatos išplaukė iš Ramūno – giliai tikinčio kataliko pedagogo – pasaulėžiūros, kuriai susiformuoti padėjo didžiausio Vakarų pedagogikos autoriteto F. V. Foerster'io (1869-1966) ir lietuvių filosofų Stasio Šalkauskio ir Antano Maceinos tautinio auklėjimo teorijos.

Profesoriaus Paplauskos-Ramūno mokslinį palikimą sudaro dvylika monografių ir daugiau kaip 200 straipsnių. Mokėdamas daugelį kalbų, jis rašė straipsnius į įvairius žurnalus, buvo keleto jo redaktorių kolegijų narys, tarp jų ir UNESCO leidžiamo *Tarptautinio pedagogikos mokslų žurnalo*. Savo mokslinėje veikloje jis

nebuvo kosmopolitas, o visada pabrėždavo esąs lietuvis. Aktyviai dalyvavo ir lietuvių katalikų mokslo akademijos veikloje.

LKMA Darbų VIII tome 1974 metais išspausdino studiją „Lietuvių pedagogika kryžkelėje“, kurioje plėtoja teiginį, jog lyginamoji pedagogika „tarnauja pedagoginei, mokslinei, kultūrinei šių dienų žmogui ir žmonių integracijai.“ Čia pabrėžiama, kad praeityje susiformavusi Lietuvos demokratinė mokyklinė sistema yra didelė tautos kultūros vertybė, galinti būti pavyzdžiu kitiems kraštams.

Antanas Paplauskas-Ramūnas rašė ir į lietuvių išeivijos žurnalus ir laikraščius: *Aidus, Ateiti, Darbininką, Draugą, Tėviškės žiburį*. Padėjo rengti keletą *Lietuvių enciklopedijos* tomų.

Greta mokslo darbų ir spaudos minėtina ir profesoriaus Antano Paplauskos-Ramūno visuomeninė veikla. Kanados Lietuvių Bendruomenė 1952-54 metais jį buvo išrinkusi savo Tarybos nariu. Kaip plačios erudicijos mokslininkas ir oratorius, jis buvo puikus tarptautinių renginių organizatorius ir vadovas. Jis vadovavo lietuvių delegacijai Pax Romana kongrese 1952 metais ir buvo jo ideologinės komisijos narys. Profesoriaus 1953 metais pirmininkavo tarptautiniam krikščionių demokratų kongresui New York'e.

Jau dvidešimt metų, kai lyginamosios pedagogikos mokslą išgarsinęs profesorius Antanas Paplauskas-Ramūnas išsileis Toronto Anapilio šv. Jono lietuvių kapinėse, o jo mokslinio palikimo archyvas, tvarkomas jo našlės dr. Marijos Ramūnienės, turėtų atkreipti atsidariusios nepriklausomos Lietuvos pedagogų dėmesį, kad jo kilnios pedagoginės idėjos prisidėtų prie tautinės lietuvių mokyklos atgimimo.

„Aš visada kelyje...“

(Atkelta iš 1 psl.)

se. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir pirmaisiais pokario metais Austrijoje, į kurią Domšaitis pasitraukė išgyvendamas dvasinę krizę, vokiškojo nacizmo ideologams priskyrimas jo kūrybą prie vadinamojo „išsigimusių meno“ (entartete Kunst), likimas jį netikėtai suvedė su tautiečiais dailininkais – karo pabėgėliais iš Lietuvos. Šis susitikimas vėl prikėlė jį, suteikė naujų jėgų kūrybai. Drauge su kolegomis lietuvišiais Domšaitis dalyvavo tarptautinėse pabėgėlių dailės parodose, ypač suartėjo su grafiku Telesforu Valiumi.

Penktojo dešimtmečio pabaigoje, prasidėjus pabėgėlių emigracijai iš Europos, Domšaitis irgi teko su ja atsisveikinti. Mat jo žmona, žymi danų kilmės dailininkė Adelheid Armhold gavo pasiūlymą pedagoginiam darbui Pietų Afrikoje. Tai puikiai atitiko ir Domšaitio vagabundiškus potraukius, jo žavėjimąsi egzotiškomis vietovėmis ir tautomis. Toliau Afrikos kraštas neapvydė dailininko. Ten iki galo prasiškleidė meninė jo individualybė ir, gaivinamas naujų įspūdžių, suvežėjo talentas. Karo plynaukščių platumos su priglaudusiais prie žemės čiabuvių būstais keistai atkartoją jaunystėje tapytas gimtųjų Baltijos pakrantių lygumas, tik dar skaisčiau nežemiška šviesa švytėjo akiračio toliai. Paveikslai prisipildė melancholiška gožiančios ramybės, transcendentinių nuojautų. Dailininkas visiškai atmetė ir anksčiau menkai jam rūpėjusias kasdienybės smulkmenas, susikaupė ties amžiniais dalykais. Ieškodamas atsakymo į esminius egzistencijos klausimus, jis mėgo skaityti filosofinius Albert'o Schweitzer'io raštus, gilinosi į indų „Bhagavad-gitą“ ir meditavo naktimis. Bažnyčios nelankė, bet buvo savaip religingas. Ši jausmą dar vaikystėje jam diegė

motina, prie kurios buvo labai prisirišęs.

Be galo taupi, paprasta meninė Domšaitio kūrybos raida kartu ir simboliška, pripildanti gilesnės perkeltinės prasmės kiekvieną jo pavaizduotą gamtovaizdį, apibendrintas žmonių figūras, net kuklius gėlių natūrmortus. Dailininko pasaulėjauta ypač gerai

atskleidžia religinės tematikos kūriniai. Jam būdinga vėl ir vėl grįžti prie tų pačių temų, siužetų, motyvų. Ypač svarbus, giliai išgyventas, paremtas visuotinės kultūros atmintimi ir virstantis individualiu jo kūrybos archetipu yra kelio, kelionės motyvas, išreiškiantis tiek realių tikrovės įspūdžių, tiek evangelijos apma-

tymus. Tai Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų pabėgėlių ir biblinius herojus vaizduojančios kompozicijos: „Bėgimas į Egiptą“ (1918, 1950, 1952, 1958, 1960), „Bėgimas“ (1918-1922, 1920-1924) ir kt. Visas šias kompozicijas tarsi apibendrina vienas iš paskutiniųjų Domšaitio paveikslų, pavadintas „Aš visada kelyje“ (1965), vaizduojantis du keleivius mėnulio nušviesto audroto peizažo fone. Vėlyvajam dailininko kūrybos laikotarpiui nebūdingas dramatismas čia ekspresyviai išreiškia bendrus išeivio, tremtinio, pabėgėlio išgyvenimus. Beje, tuos pačius paveikslų pavadinimo žodžius dailininkas pakartojo mirties patalėse.

Nusiramino ir vilties teikia kitų Domšaitio pamėgtų religinių siužetų – Apreiškimo, Pagarbavimo, Nukryžiuoties variacijos, kaip ir visa jo kūryba, kupinas tos, pasak Kazio Bradūno, „dievdirbiškos ir žiurioniškos mistikos“.

Savo gyvenimo saulelydžio kūrybingumu Domšaitis primena kitą išeivį dailininką – Viktorą Petravičių, senatvėje irgi įkopusį į nemenkesnę negu brandos metais meno viršūnę. Abu dailininkus jungia ir iškentėtas, asmeninė patirtimi paremtas religinės tematikos traktavimas. Petravičiaus „Nukryžiuotieji“ ar, sakykim, raizyns „Šventoji žemė“ turi to paties dvasingo paprastumo, kaip ir Domšaitio religiniai paveikslai, jungiantys išsaugotą autodidakto primityvumą su meistriska menine forma.

Be tapybos aliejiniiais dažais, Domšaitis, kaip ir daugelis kitų ekspresionistų, yra sukūręs pastelių, akvarėlių, plunksnos ir pieštuko piešinių. Pasireiškė ir grafikoje (K. Scheffer'io „Die Seele des Ostens“, iliustracijos). Po mirties dailininko dirbtuvėje liko apie 800 kūrinių – peizažų, natūrmortų, figūrinių kompozicijų, portretų, aktų. Daug paveikslų išsklaidyta įvairių kraš-

Pranas Domšaitis

Lietuviškas kaimas, 1948

BIOGRAFIJA

tų muziejų kolekcijose, privačiuose rinkiniuose. Džiugu, kad ilgametis Prano Domšaitio kūrybos derlius, subrandintas svetimose žemėse, bent iš dalies sugrįžo į lietuvių dailės aruodus.

1880 m. gimė Mažojoje Lietuvoje, Kruopynų kaime (dabar Gajevu). 1907-1910 m. mokėsi Karaliaučiaus meno akademijoje pas

Pranas Domšaitis

Karoo peizažas, 1960

Dettmanną. 1910-1913 m. dėstė Karaliaučiuje. Tobulinosi pas Corinth'ą Berlyne. Lankėsi Paryžiuje, Londone, Amsterdamo, Florencijoje, Sankt-Peterburge. 1914 m. aplankė Munch'ą Norvegijoje. 1914-1918 m. gyveno Berlyne; tarnavo kariuomenėje Tilžėje. 1918 m. dalyvavo Berlyno Sece-siono parodoje. 1919 m. pirmoji žinoma individuali paroda Moller'io galerijoje Berlyne. 1920 m. priėmė Lietuvos pilietybę. 1921-1936 m. dalyvavo grupinėse parodose Berlyne, Karaliaučiuje, Hamburge; rengė parodas Vokietijoje, Austrijoje, Rumunijoje, Turkijoje. 1929 m. vedė dailininkę Adelheid Armhold. 1937 m. paveikslai eksponuoti „Išsigimusių meno“ parodoje Muenchen'e. 1938-1944 m. gyveno Austrijoje, Vorarlberg'e, ir Berlyne. 1944-1949 m. kartu su lietuvišiais dailininkais dalyvavo tarptautinėse pabėgėlių dailės parodose Vorarlberg'e, Innsbruck'e, Bregenz'e. 1949 m. išvyko gyventi į Pietų Afrikos Respubliką. 1949-1965 m. daug keliavo po Afriką, rengė parodas PAR, JAV, Kanadoje. 1963 m. dalyvavo Sao Paulo biennialėje Brazilijoje. 1964 m. laimėjo Pietų Afrikos „Artist of Fame and Promise“ prizą. 1965 m. mirė Capetown'e.

Prano Domšaitio parodos atidaromas Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, bus atneanti šeštadienį, spalio 22 dieną, nuo 7:30 iki 9 v.v.

• Dailininko Rimo Čiurlionio tapybos darbų paroda atidaroma šį sekmadienį, spalio 16 dieną, Unitarian Church of Hinsdale patalpose, 17 West Maple, Hinsdale, Illinois, kur ji vyks visa ši ir lapkričio mėnesio iki gruodžio pirmo savaitgalio. Parodos rengėjų ruošiamas priėmimas lankytojams bus kitą sekmadienį, spalio 23 dieną, nuo 12 iki 2 v. p.p. Parodos lankymo valandos: kiekvieną sekmadienį nuo 10v.r. iki 2 v. p.p. arba pagal susitarimą, paskambinus 708-323-2885.

Valdas Samonis skaitydamas paskaitą LFB studijų savaitėje Dainavoje.

Jono Urbono nuotrauka

Atviromis akimis žvelgėme į Lietuvą

Lietuvių fronto bičiulių studijų savaitė Dainavoje

VACYS ROCIŪNAS

(Tęsiny iš praėjusio
šeštadienio)

Lietuvos kelias į rinkos ekonomiką

Dr. Valdas Samonis, Toronto universiteto profesorius, Rytu Europos prekybos konsultantas, tarptautinių mokslo organizacijų narys, savo paskaitoje nurodė, kad Lietuvos savarankiškos ekonominės programos kelius pradėjo tirti Antanavičius, Prunskienė, Vagnorius. Rusų blokada padėjo atsiplėsti nuo sovietinės sistemos – mėginti verstis be Rusijos. Bet blokada veikė ir kaip dviasmenis peilis: įvedami investiniai čekiai, paleidžiami kolchozai, senoji nomenklatura valdžioje ir savivaldybėse bei įmonių vadovai tie patys, kurie buvo viršininkai ir sovietiniais laikais. Struktūros piramidės viršuje sąjūdis, gi apačioje tie patys Maskvos statybiniai. 1992 metų rinkimus laimėjo komunistai. Pristabdyta privatizacija, prasidėjo turto grobstymas. Įmonių vadovams sunku persiorientuoti į jiems svetimą rinkos ekonomikos pasaulį. Konkurencijos iššūkis jiems nesuprantamas. Kredito politika, bankų sistema nestabili. Išikūrusios žemės ūkio ir kitos bendrovės pradėjo bankrutuoti. Valdžia ryžosi duoti lengvatų, atidedama mokesčių mokėjimą. Prasidėjo valstybės deficitas.

„Komunistų partija žadėjo rojų, o dabar neištraukia iš mėslo kojų“ – dažnai girdimas sarkazmas. 1-2% esą labai turtingi, kiti

arti skurdų ribos, beveik nesa vidurinės klasės. Prelegentas visgi teigė, kad Lietuva nesanti paskutinėje vietoje iš sugriuvusių sovietinės imperijos atsiskyrusių valstybių. Gal Lietuva yra jau pasiekusi ekonominės krizės dugną. Jei ji bus tokioje būklėje ilgesnį laiką, visuomenės stabilumas bus dar skaudžiau pažeidžiamas.

Išsivysčiusiose ilgoje diskusijoje pasisakė: Juozas Ardys, Adolfas Damušis, Algis Stepaitis, Liūda Rugienienė, Viktoras Naudžius, Zigmantas Brinkis, Jūratė Pečiūrienė, Algirdas Raulinaitis ir kiti. Neimamos paskolos, ne per aukšti procentai. Procentų aukštį kontroliuoja infliacija. Bankai vedžioja įmones, varžo jų planus, Lietuvos ūkis per 50 metų buvo sovietų sugriautas. Tai labai žiaurus ir piktas sovietų palikimas. Baiminamasi, kad ekonominės krizės užsitiesimas gali sukurti tokią ekonominę padėtį krašte kaip, pavyzdžiui, Argentijoje, kur ekonominė krizė jau tęsiasi 20 metų. Nomenklaturininkai – tie patys sovietiniai vadovai. Populiariai sakoma – „Ta pati panelė, tikta nauja suknelė“. Iš Baltijos valstybių mažiausiai užsienio kapitalo investuojama Lietuvoje. Latvija ir Estija tuo atžvilgiu yra geresnėje padėtyje. Tyčiniiais bankrotais nomenklaturininkai mėgina įmones sau privatizuoti.

„Mes ir jie“ – svarstymų šviesoje

Du žinomi lietuvių veikėjai JAV Liūda Rugienienė iš Detroito

to ir advokatas Povilas Žumbakis savo paskaitose lietuvių labai aktuali tema – dabartinė padėtis tarp užsienio lietuvių ir Lietuvos. Liūda, skautų ir LB nuširdi darbuotoja, apgailestauja, kad tarp dabartinės Lietuvos valdžios ir išeivijos „šaltojo karo“ galo dar nematyti; ten jis dar nepasibaigė. Išeivija nerimsta, kunkuliuoja. Žinios iš Lietuvos jaudina: Rusijos intencijos sukurti rusiškąją imperiją, „artimo užsienio idėja“, ekonominis spaudimas, muitai ir kitokie nepalankūs įstatymai ir potvarkiai, Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) stiprinimas, Karaliaučiaus srities militarizavimas, karinis tranzitas per Lietuvą. LB apie šią padėtį Lietuvoje galėtų plačiau informuoti plačiąją ne tik lietuvių, bet ir amerikiečių visuomenę per spaudą, radiją ir kitas komunikacijos priemones, pabrėžiant Rusijos kėslus, stiprinti akciją Washington, kelti sovietinių tautų genocidą – nusikaltimą prieš pasaulį. „Lietuvos kovų ir kančių istorija“ čia bus padariusi nemažą žalą.

Idomiais papildymais pasisakė net dešimt paskaitos klausytojų. Vakarai apie sovietinį genocidą tyli. Karaliaučiaus srities demilitarizavimas turėtų būti dažnai primenamas. „Lietuvos kovų ir kančių istorijai“ Lietuvių Fondas buvo paskyręs 10 tūkstančių dolerių. Tolimesniam jos leidimui šiemet nieko nepaskyrė. Ambasadoriaus Eidinto pareiškimas apie tą knygą buvęs neatsargus. Vokietija atsispręš lenkų tautą už genocidą. Sovietai – ne. Reikėtų ir toliau rinkti faktus ir žmonių paliudijimus.

Povila Žumbakį moderatorius Juozas Kojelis pristatė, kaip teisininką, spaudos ir radijo komentatorių, kuris ilgus metus kaupė medžiagą apie nusikaltimus prieš lietuvių tautą, apie lietuvių pastangas gelbėjant žydus, apie KGB, OSI veiklą. Advokatas Žumbakis klausė: kas pagaliau mes, čia gyvenę lietuviai, esame: buožės, fašistai, naciai, tremtiniai ar dar kas? Nerandama bendros kalbos tarp Lietuvos ir užsienyje gyvenančių lietuvių. PLB Lietuvos valdžiai pateikia pilietybės, vizų, turto atgavimo, dalyvavimo valdžioje ir panašius klausimus. Nereaguojama. Mums rūpi laisvė grįžti į savo tėvynę, ar tai būtų iš Vakarų, ar iš Sibiro, sudaromos sąlygos tremtiniams savo gimtinėje kurtis; mums rūpi Lietuvos našlaičiai, šalies ekonominis skurdas gresiąs pavojus iš kaimynų, o čia – lietuvių išlaikymas tarp užsienyje gyvenančių tautiečių. Mums nesuprantami nesąžiningi pašto patarnavimai, muitų sistema, krašte plintantys nusikaltimai.

Vyksta nusikaltimai be bausmės. Veikianti organizuota mafi-

ja. Už dyką parduodamos Lietuvos firmos. Rusijos taikomas dvigubas muitas prilygsta Lietuvos blokadai. Žmonės nesijaučia saugiau negu praeityje. Neišspręsta žydų-lietuvių problema. Išeivijai reikėtų bent dviejų vietų seime. LDDP nori išeiviją suskaldyti. Reikėtų sušaukti specialų PLB seimą anksčiau iš dalies išvardintiems klausimams apsvastyti. Lietuvos geografinė pozicija pavojinga. Kaliningradas – geriausiai apginkluota sritis Europoje. Reikalinga nustatyti visų užsienio lietuvių strategiją. Užbaigti pilietybės reikalus.

Diskusijų metu Liūda Rugienienė skatino veikti kaip viena tauta. Blogai, kad naujoji karta Lietuvos nepažįsta. Washington'o konferencijoje šie klausimai buvo paliejami, nepamirštant ir būsimųjų Lietuvos rinkimų. LDDP stipriai kritikuoja opoziciją, kuri vis dar nesuranda kandidatų į vadus. Ir lietuvių Bendruomenė reikalinga revoliucijos.

Katalikiškos spaudos reikalai Lietuvoje

Viktoras Naudžius, anot Algirdo Raulinaičio, „iškėlęs vieną koją Lietuvon (spaustuvės steigimu), turįs kelti ir antrą“, kalbėjo apie katalikų spaudą ir jos platinimą Lietuvoje. Įkurta firma „Mūsų spauda“. Jos uždavinys – knygų ir spaudos leidimas ir platinimas. Kol kas šis reikalas dar sunkiai sprendžiamas. (Pavyzdžiui, šią vasarą, lankantis įvairiuose miestuose, jų kioskuose negalėjau nusipirkti *Dienovidžio*).

Lietuvoje šių metų pradžioje (sausio 10 d.) įkurta Lietuvos katalikų leidyklų asociacija (LKLA). Ji šiuo metu vienija 15 narių-leidyklų. Ši savarankiška organizacija, krikščioniškojo solidarumo principais vienijanti katalikų leidyklas ir periodinių leidinių redakcijas, atstovauja ir gina savo narių ekonominius ir profesinius interesus, koordinuoja Asociacijos narių leidybinę veiklą, padeda organizuoti leidinių spausdinimą, platinimą ir reklamą, taip pat rūpinasi savo narių profesiniu rengimu ir kvalifikacijos kėlimu. Valdžios pirmininkė Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.

Ne pelno siekianti firma „Mūsų spauda“ Vilniuje suvažiavime išrinko tarybą ir valdybą: tarybos pirmininkas – Ričardas Černiauskas (*Katalikų pasaulis*) ir aštuoni nariai, katalikiškų laikraščių ir žurnalų atstovai, jų tarpe ir Viktoras Naudžius – leidyklos „Lankas“ atstovas. Valdybai pirmininkauja Vidmantas Zavadskis. Keturių leidyklos spausdina savaitraščius *Dienovidis*, *Apžvalga*, *XXI amžius*, *Kregždutė* ir mėnesinius: *Katalikų pasaulis*, *Naują židinį*, *Caritas* ir *Logos*.

Kaip ir daugeliui organizacijų Lietuvoje, ir „Mūsų spaudai“ reikalinga parama. Ir šiame ne-gausiame bičiulių susibėgime Viktorui Naudžiui pasisekė su-medioti geranorių aukojusių su-rinktos 30 *Dienovidžio* pre-

Jono Daniūno nuotrauka „A.A. fotografui V. Sontai atminti“, 1992.

Iš lietuvių fotografijos 23-iosios metinės parodos, kuri vyks nuo šių metų spalio 28 iki lapkričio 6 dienos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje.

Aleksandras Radžius

ERDVINIS DIPTIKAS

Saulė

Saulė – ne žvaigždė.
Per daug ugnies
jos veiduose,
per daug aitros
jos akyse,
per aštrūs žodžiai,
kai prabyla į mane
iš zenito platumų.

Bet aš tikiu:

tai Tu kalbėjai,
ir aš matau:
tai Tu išliejai
šviesos šaltinį iš gelmių
išdegint nuodėmėi dienos
mano žemės džiaugsmui.

Naktis

Naktis – žvaigždžių aruodas,
pilnas lig kraštų.
Tik semk riešutėmis
ir leisk byrėti
pro pirštus
ankstyvam derliui
gelmėje.

Nes aš tikiu:

tai Tu pasėjai,
ir aš žinau:
tai Tu pripylėi
nakties šviesos
pilnus aruodus
mano žemės džiaugsmui
gelmėje.

RUDENIO KLASTA

– Kuo kalta gyvatė,
kad ji gyvatė? –
staiga ruduo paklausė,
nuplėšęs nuo savęs
vasaros žvaigždynus
ir užsivilkęs
barškuolės drabužius,
šaukiamai pasipuošęs
gyvatės batais blizgančiais,
kad labiau švągždėtų
variniai žemės lapai,
kad garsiau skambėtų
apnuoginta šakelė,
o stagaruos žvilgėtų
dvišakas liežuvis...

Siemtinės LFB studijų savaitės Dainavoje organizatoriai: Vytautas Petrušis, Marytė Petrušienė ir Viktoras Naudžius.

Kazio Ambrozaičio nuotrauka

LFB studijų savaitėje Dainavoje: (iš kairės) Jonas Vasaris, dr. Adolfas Damušis, Viktoras Naudžius, dr. Kazys Ambrozaičis.

Jono Urbono nuotrauka

tarptautinės prekybos konsultantas. Lietuvos žemės ūkis – tautinė, palikimo ir ekonominė problema. Yra nostalgiskas nusi-statymas žemės ūkio atžvilgiu, bet drauge ir nenoras ūkininkau-ti. Kaip visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje darbas ūkyje rizi-kingas. JAV žemės ūkyje dirba 4%, Vakarų Europoje ūkininkai tiksliai šiaip gyvena. Lietuva ne-tekė rinkos Rytuose. Ūkininkų vaikai skubėjo į miestus. Kaimo liko tik vyresnio amžiaus žmonės.

Padaryta klaida, išardant kolū-kius, ir vyksta netvarkinga privatizacija. Keliamas klausimas – gal auginti specialias kultūras. Iš sukurtų 45 bendro-vių, 40 bankrutavo. Mūsų ūkių našumas mažas. Lietuvos gy-ventojų 60% išmaitinami iš mažų ūkelių sodų. Bet atsiskaitymas už produktus labai blogas. Iš užsie-nio perkama paskolų formomis. Išsiskolinimas jau siekia 500 milijonų JAV dolerių.

Po paskaitos komentaruose šis svarbus Lietuvos ekonominis fak-torius buvo dar detalčiau pagvil-dentas. Dr. Zenonas Prūsas sake, kad per 50 metų dabartinė no-

(Nukelta į 4 psl.)

Los Angeles lietuvių mugėje

Žinau – skaitytojai mėgsta faktus: kur, kas, ką, kaip, kiek. Taip pat ir kritikos spurgus, be kurių dažnas aprašas tėra tik sausokas blynas.

Deja, nedaug ką galiu pasakyti. Šeštadienį (spalio 1 dieną) vaikščiojau Los Angeles lietuvių mugėje, gerokai apstulbęs nuo viliojančių lietuviškų prekių gausos, nuo šokių melodijas reikiančių garsintuvų, vikriai, gracingai šokančių spinduliečių ir gyvatariečių, nuo saulės šėdinių žiūrovų, nuo tradicinių valgių, nuo spalvų, susitikimų, trumpų pašnekesių, aplamai nuo bendro pakilaus buvimo.

Kaip visad, malonu išvardinti tuos skanūs valgius: kugeli, dešras, kopūstus, cepelinus, koldūnus. Naujovė ta: karštų valgių meniu sąrašas buvo ir šaltibarščiai. Atseit, ne karšti, o šalti. Girdečiau: vienas nelietuvis, jau sekmadienį valges tą trijų dolerių vertės cepeliną, palygino jį su amerikonišku futbolu. Perdėm kietai pripūstą. Vis tiek Antanina Uldukienė buvo puiki šeimininkė.

Reikėtų išvardinti aibe žmonių, kuriems likimas šiemet lėmė šia dvidienę mugę surengti. Joje dalyvauti, dirbti, atlikti programą, rodyti eksponatus, kalbėti, klausytis ir t.t. Ne viena jų, skaitant mielas pavardes gražiai išleistoje programoje, derėtų apdovanoti jei ne Gedimino, tai bent kunigaikščio Algirdo rūdinu.

Dailininkė Danguolė Stončiūtė-Kuolienė prie savo paveiklo Los Angeles Lietuvių dienų parodoje.

ekonominė krizė, ir tas didejantis nesidomėjimas tyliąja žmogaus kūryba. O daile prakalbinti nelengva.

I tylinčius paveiklus (tegul būna jie realistiniai ar abstraktūs) reikia išžiūrėti. Ne praeinant žvilgtelėti, bet sustojus

paziūrėti. Kaip sakoma, pamedituoti. Gal tada vaizdiny prabilis sielai, o siela palieps protui kūrini išgyti. Žinoma, sunku medituoti, kai tuo pačiu metu iš garsintuvo trenkia briugeliška mugės muzika. Vis dėlto, apsiratus, galima.

Jau pats paveikslų, sukabintų ant stovų labirinto, esimas kieme yra tarsi Ariadnė, kurios siūlo laikantis žengti į spalvų, pavidalų, linijų, minčių pasaulį. Žinoma, mylinčiomis akimis.

Štai Arūno Baltėno nuotraukos – su klasišku tikslumu išryškinančios fotografuojamo reginio esmę. Baltėnas yra gi vienas iš Lietuvos bažnyčių meno albumo fotografų. Taigi meistras.

Su šypsniu žvelgiu į Ilonos Brazdžionienės-Kerr drobę „Kai aš mažas buvau, šilė ožius ganiau“. Ilona visad pilna paprasto liaudiško džiugio. Net ir jos kaukės nieko nebaugina.

Cia gera proga susipažinti su Irenos Raulinaitienės gausia grafika. Tačiau mugės aplinkoje perprasti Irenos abstrakčiai raizgių, mįslingų, eklektiškų estampų rinkinį, atskleisti juose liaudies bruožus, nėra lengva. Tai jau geros valandos uždavinys.

Kad ir abstraktūs, bet man itin aiškūs yra Danguolės Stončiūtės – Kuolienės grafikos atspaudai, skoningai įrėminti, ypač tie didesnio formato. Juodame fone ji sugeba derinti tamsaus kolorito „skiautes“, neprarasdama šviesumo, išlaikydama estetinį išpūdį. Savitu stiliumi kurti jai yra palaima, juo labiau kai neišyra vizualinis meniškumas.

Gal ir ne viską įsidėmėjau. Kiek menu, stabtelėjau ir prie B. Buracho, Snieguolės Abingienės, Augustino Savicko, Juozo Čeponio, J. Daniliausko, J. Gustaitienės ir kelių kitų dailininkų darbų. Jau po stogu Avizienio galerijoje apstu kūrinių iš Lietuvos. Tuo tarpu Algimanto Kežio galerijoje vyravo Alfonsas Dargis. Pridėkime turiningą tautodailę, papuošalus bei madas, ir mugės meninio rato stipinai, berods, bus suminėti. O jei ne, tai tas ratas vis tiek sukosi, kaip ir žemė aplink savo ašį.

Pranas Visvydas

V. Butyrinas (Vilnius)

Siaubas

Algirdas Kairys (Kaunas)

Nepriklausomybės ir vilties žygis, 1990. V.L.A.

Iš 23-iosios kasmetinės Lietuvių fotografijos parodos Čikagoje, vyksiančios nuo spalio 28 iki lapkričio 6 dienos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre.

Atviromis akimis žvelgėme į Lietuvą

(Atkelta iš 3 psl.)

menklaturą akiai sekė Kremlius nurodymus. Liūda Ruginienė: komunistai sukūrė tokia sistema, kad vieni nuo kitų priklausytų. Dabar Lietuva, atsidūrusi pasaulinėje rinkoje, neranda tikrojo kelio, kuriuo turėtų žygiuoti ir rytoj. Daug rūpestio ir baimės kelia prabėgusios vasaros sausros, sunaikinusios bulves, javus, pašarus. Ekonominė krizė privers dar kristi užsienio pasakų glebį.

Ar Lietuvių Fondas atsiliepia į šių dienų reikalavimus?

Marija Remienė, Lietuvių Fondo tarybos pirmininkė, išsamiame pranešime pabrėžė sakydama, kad Amerikos lietuviai 1918-1921 metais parėmė Lietu-

va 10,5 milijonų dolerių. 1990 m. kovo 31 d. LF paskyrė vieną milijoną Lietuvos švietimo ir kultūros reikalams. 1991 metais 33 Lietuvos studentams buvo paskirtos stipendijos, 1993 – 44 ir 1994 – 50. Daug studijuojančių apylė LF idealų tikslą – išsimokslinti ir grįžti Lietuvon su naujomis žiniomis, o ne čia pasilikti. Iš paskirto milijono jau išleista 611,207 dolerių. 300,000 dolerių bus išmokėta, kai Čiurlionio galerija bus atnaujinta, kai darbai bus atlikti.

Kai buvo LF narių atsiklausta, ar visa kapitala atiduoti Lietuvai, daugumos buvo atsakyta neigiamai. Kol Lietuvoje padėtis virst patikima, LF pasilieka išeivijos reikalams. Per 32 metus Lietuvių Fondas lietuvių kultūrai ir švietimui išdalijo 4,5 milijonų dolerių.

„Lietuvos kovų ir kančių istorijai“ leisti paskyrė 10 tūkstančių dolerių, bet jos leidimo neįvyko. Ateityje skirs, kai darbas bus atliktas. Iš stipendijų fondo lešų paprastai neužtenka, reikia pridėti iš bendrųjų pajamų. Iš Pietų Amerikos 6-7 mokiniai vyksta į Vasario 16-osios gimnaziją Vokietijoje. Fondas paremia 3,500 dolerių kiekvieną mokini. 1994-1995 mokslo metams 6 mokinių išlaidos siekė 21,000 dolerių. Paremta LB lituanistikos mokykla, vadovėlių leidimas, Pasaulio lietuvių archyvas, spauda ir t.t.

Tarybos pirmininkė nusiskundė, kad, pavyzdžiui, iš išsiųstų tancio laišku lituanistinių mokyklų mokinių tėvams, kur prašoma stoti nariais į LF, tikrai vienas įstojo su šimtinė, kiti trys atsuntė po 25 dolerių. Iš Austrijos gautas palikimas 180,000 dolerių.

Papildomi pranešimai

Dr. Jonas Rackauskas, Lituanistikos tyrimų ir studijų centro direktorius, kalbėjo apie prieš 15 metų įsteigtą Pasaulio lietuvių archyvą, saugojantį tautines vertybes. Čia jau sukaupta per 100,000 knygų, 1,600 periodikos rinkinių. Didžiulis muzikologijos archyvas. Lietuvos išeivijos bibliografija – 8,400 leidinių. Ruošiamas 1,000 puslapių Lietuvos istorija anglų kalba ir t.t. Dirba 4-5 žmonės iš Lietuvos.

Archyvas bendradarbiauja su Martyno Mažvydo nacionaline biblioteka. Jau išsiųsta 8 konteineriai, apie 400 tonų knygų. Kriščiunevičiaus fondas, Lietuvių Fondas, mėcenatai ir kiti pajamų šaltiniai padeda šį archyvą išlaikyti.

Dr. Valdas Samonis papildomai kalbėjo apie pokario rezistenciją Suvalkų trikampyje. Ta proga buvo parodytas filmas iš žuvusių partizanų pagerbimo iškilnių. Pats kalbėtojas, gimes ir augęs Punks krašte, sakė, kad lietuvių ir lenkų santykiai niekada nebuvo draugiški.

Suauktame „I Laisvės fondo lietuviškai kultūrai ugdyti“ metiniame susirinkime apyskai-tinius pranešimus padarė dr. Kazys Ambrozaitis ir Juozas Baužys. Iš šiuo metu vykdomų darbų: jau surinkta dr. Adolfo Damušio knyga anglų kalba, kuri bus spausdinama Lietuvoje. Taip pat trečiasis Vytauto Vaitiekūno raštų tomas bus spausdinamas Morkūnas ir Co. spaustuveje Kaune. Vaitiekūno raštų leidimo rūpinasi dr. Rožė Šomkaitė.

Daug stovyklautojų pasirašė po „Atsišaukimu dėl Lietuvos saugumo“, kur atkreipiamas visų Lietuvos gyventojų dėmesys į neišspręstą tarptautinę problemą – buvusiai SSRS pavesto administruoti okupuoto Karaliaučiaus

krašto, Rusijos strateginio tikslo – išsaugoti Rusijos „karinį buvimą“ Baltijos valstybėse, karinio tranzito per Lietuvą pavojus, Rusijos valstybinės monopolijos „GAZPROM“ ir „LUKOIL“ įsigijimas Lietuvos valstybės nuosavybės dalies „Lietuvos dujų“, „Azoto“ imonėse, Rusijos priešinimasis naftos terminalo statybai ir t.t. Pasirašiusieji kreipiasi į Lietuvos piliečius, ragindami nelikti abejingais Lietuvos saugumui ir pačios valstybės likimui. Atsišaukimo iniciatyva kilo iš Piliečių Chartijos.

Stovyklautojai įsigijo Juozo Lukšo-Daumanto *Laiškai mylimosioms*, Birutės Pečio kaitės-Adomienienės istorinį premijuotą romaną *Penktas: Nežudyk*. Knygos išleistas „I Laisvės fondo lietuviškai kultūrai ugdyti“. Mielai perkama ir Povilo Žumbakio radijo programos komentaras *Balionai, bananai ir biurokratai*. Malonu buvo gauti ir rankraščio teisėmis išleisto detektyvinio uolauos spaudos darbuotojo Stasio Garliausko, 104 puslapių eilėmis parašytą dienoraštį *Poilsis prie stalo*.

Šeštadienį šv. Mišios buvo 5 valandą po pietų, skirtos sekmadieniui, nes nemaža stovyklautojų dalis sekmadienį jau anksti rengėsi kelioms į namus. Po vakarienos, nuleidžiant vėliavas, žodį tarė Dainavos stovyklos

tarybos pirmininkas Vytautas Petrulis, linkėdamas sėkmės tolimiesiems lietuviškuose darbuose malonaus susitikimo ateinančių metų studijų ir poilsio stovykloje. „Lietuva, tėvyne mūsų“ garsai nuaidėjo Dainavos kalneliais.

Kultūrinė vakaronė

Be kokios ypatingos reklamos lietuviško žodžio kūrybos, muzikos ir dainos vakarą atvyko ir nemažai Detroit'o ir apylinkėse gyvenančių tautiečių. Rašytojas Vytautas Volertas jį pradėjo: „Turbūt su nostalgija ir nuostaba žiūrime į pajūrio amžiną gyvastigumą... Ateina bangos – žmonių kartos. Ir jos šniokščia savo vidine, gera ar bloga energija, kilniaisiais ar nevertais troškimais, pažauja ir dingsta. Taip banga po bangos, karta po kartos. Tai begalinio laiko nesi-baigianti istorija.“

Ir joje pasimato gražių laiko paliktų kartos ženklų. Visi riedame į paplūdimį mums skirta banga. Ji suduš, išnyks... I krantą riedantiems lieka viltis kiek galima toliau laiko paplūdimy nustumti savo ženklus, ir jie liks nenušluoti.

O prieš mus krantą pasiekusieji. Daug jų. Tarp jų – be dokumentacijos prisimenam: Antaną Maceiną, Joną Grinių, Zenoną Ivinski, Juozą Brazaitį, Vytautą Vardį, Česlovą Grin-

cevičių“. Sustojus tylos minutė prisiminti mūsų bičiuliai, iškelia Anapus, palikę laiko dulkėmis neužpustomų ženklų, gilių pėdsakų mūsų tautos istorijoje.

(Ir šio rašinio skaitytojai iškeliausių sąrašą su skausmu papildė a.a. dr. Juozo Girniaus, mirusio rugsėjo 13 dieną Boston'e, netekimu.)

Juozas Baužys skaitė Česlovo Grincevičiaus „Vidurdienio varpus“, Rėda Ardienė (poetei neatvykus) Julijos Svabaitės eilėraščius. Pianistė, baigusi ir meno mokyklą, ir chorvedybą, Giedrė Gaškienė, vyro studijų metu laikinai gyvenanti Detroit'e su šeima, pianinu paskambino du Beethoveno trumpus kūrinius. Rašytojas Jurgis Jankus perskaitė jdomia „Tetos Renatos“ istoriją. Poetas Apolinaras Bagdonas savo eiles, o Vytautas Volertas novelę „Du bičiuliai“.

Po programos visi svečiai buvo pakviesti vaisiams. Čia prie alučio, užkandžių, kavutės ir toliau buvo dalinamasi išpūdziais, prisiminimais. Kaip paprastai, Dainavos LFB stovykloje dainoms vadovavo ir „dirigavo“ nepavargstantis dr. Petras Kisieliū. Šiais metais jam buvo kiek lengviau, nes turėjo pagalbininkę, profesionalę chorvedę poną Giedrę. Ir šiuo jaukiu pabendravimu buvo užklostos 38-osios LFB stovyklai durys. Iki pasimatymo jau 1995 metais!

Dalis šiemetinės Lietuvių fronto bičiulių studijų savaitės dalyvių Dainavoje

Jonas Urbono nuotrauka